

КАПІТАЛІЗАЦІЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Сьогодні Україна перебуває під впливом глобальної конкуренції, коли для досягнення успіху необхідні якісно нові підходи до розвитку економіки та системи економічної безпеки держави. Насамперед об'єктивною необхідністю, як показує досвід останніх років, є зосередження зусиль на досягненні фінансової безпеки держави. Серед всіх аспектів забезпечення останньої одним із вирішальних чинників надійності та ефективності функціонування всієї фінансової системи виступає стан банківської системи в країні, адже саме сектор грошово-кредитного обігу є найбільш чутливим до змін у зовнішньому середовищі. В той же час з огляду на високу залежність української економіки від коливань на світових валютних та товарних ринках, низький рівень захищеності вітчизняної фінансової системи від зовнішніх дестабілізуючих факторів питання фінансової безпеки держави сьогодні набуває вирішального значення в процесі забезпечення економічної та національної безпеки України в цілому.

Банківська система України – це один з найрозвиненіших секторів економіки та фінансового ринку, на який припадає понад 90 % всіх фінансових послуг в Україні. Таким чином, саме банківська система виступає вагомим важелем впливу забезпечення фінансової безпеки держави та економічного розвитку країни в цілому. Від її ефективного функціонування залежать результативність грошово-кредитного регулювання, ефективність кредитно-розрахункового обслуговування господарського обороту, валютно-курсова політика тощо. Аналіз основних тенденцій розвитку банківської системи сьогодні є об'єктом дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених, що пояснюється актуальністю та важливістю такого розвитку в контексті забезпечення фінансової стабільності та національної економічної безпеки.

Протягом останніх років вітчизняна банківська система перебуває під впливом багатьох дестабілізуючих чинників як внутрішніх так і зовнішніх. До таких можна віднести економічну та політичну нестабільність, військові дії на Сході, високий рівень недовіри населення до банківської системи, непрозорість діяльності банків тощо. Головними проблемами банківської системи залишаються: низькі темпи нарощування капіталу і, відповідно, недостатній рівень капіталізації, низька якість активів, продовження роботи банківських установ з низькою фінансовою стійкістю, висока вартість клієнтських коштів, високий рівень доларизації економіки, низький рівень захисту прав кредиторів.

Банківська безпека – це рівень фінансової стійкості банківських установ країни, що дає змогу забезпечити ефективність функціонування банківської системи країни та захист від зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих чинників. З огляду на важливість цієї складової фінансової безпеки передусім розглянемо основний індикатор її стану, а саме рівень капіталізації банківської системи (табл. 1). Рівень капіталізації банківської системи є головним показником її здатності до розвитку та посилення ролі в підвищенні ефективності реального сектора економіки. Високий рівень капіталізації банків гарантує стабільність національної грошової одиниці та фінансову стійкість банків при нестабільності фінансової системи. На жаль, в Україні рівень капіталізації банківської системи на сьогодні є недостатнім, а його зростання відбувається досить повільно.

Таблиця 1

Індикатори безпеки банківської системи України протягом 2011–2016 рр.

Показник	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Пасиви банків, всього, млн. грн.	942 088	1 054 280	1 127 192	1 178 095	1 316 852	1 254 385
Власний капітал банків, млн. грн.	137 725	155 487	169 320	192 599	148 023	103 713
Частка капіталу у пасивах банків, %	14,62	14,75	15,02	16,35	11,24	8,27
Порогове значення індикатора 10–20 %						

Показники рівня капіталізації банківської системи взагалі є досить важливими та сигналізують про можливі загрози стабільності і фінансової стійкості банківських установ. Таким чином, показник частки капіталу у пасивах банків свідчить про достатність капіталу для забезпечення надійності та стійкості як окремого банку так і банківської системи взагалі, а також слугує індикатором конкурентоспроможності банківської системи. Порогове значення індикатора не має перевищувати 10–20 %. За даними, наведеними у таблиці 1 видно, що протягом 2011–2016 рр. даний показник відповідає допустимим межах і характеризується тенденцією до збільшення в 2014 р. Протягом даного періоду частка капіталу в пасивах банків збільшилася з 14,62 % до 16,35 %. У 2015 р. значення індикатора зменшилось до 11,24 %, тобто на 5 % у порівнянні з минулим роком, а у 2016 р. – ще на 3 %. У даному випадку, якщо значення індикатора перетинає нижню межу – 10 % – це означає виникнення серйозних загроз для клієнтів банків, нестійкий фінансовий стан та погіршення їх спроможності відповідати за своїми зобов'язаннями.

Як видно з таблиці 1, власний капітал банків України в цілому протягом 2011–2014 рр. характеризувався тенденцією до зростання. Однак, ліквідація окремих банків та збиткова діяльність більшості банків призвела до того, що з початком 2015 р. обсяг власного капіталу банків зменшився на 44,58 млрд грн., а у 2016 р. ця ситуація продовжувала погіршуватись і власний капітал банків скоротився ще на 44,31 млрд грн.

Протягом 2014 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання негативному впливу на стабільність банківської системи», з яким змінено визначені ЗУ «Про банки і банківську діяльність» мінімальні обсяги статутного та додаткового капіталу банків. Так, мінімальний розмір статутного капіталу банку збільшено зі 120 млн. грн. до 500 млн. грн. Згідно з Концепцією реформування банківської системи, підготовленою НБУ, докапіталізація банків має завершитися до 2024 року.

Однак, на нашу думку збільшення мінімального розміру статутного капіталу банку не є достатньо ефективним заходом регулювання та підвищення стабільності банківської системи України, оскільки набагато важливішим є регулювання напрямків вкладання капіталу, тобто якість активів банку. Враховуючи негативний вплив складної соціально-політичної та економічної ситуації, слід очікувати збільшення кількості банків, що будуть визначені як проблемні або неплатоспроможні, та які можуть бути ліквідовані.

Слід відмітити, що зростання капіталу банків є позитивним чинником, який відповідним чином впливає на економічну систему країни, фінансово підтримуючи її функціонування. У висококапіталізованих банків значні інвестиційні можливості, вони більш ефективно виконують функцію перерозподілу фінансових ресурсів в національній економіці за рахунок економії на масштабах, для них характерна вища стійкість до проявів економічної нестабільності. І, навпаки, низька капіталізація банківського сектору економіки країни обмежує можливості щодо її сталого розвитку. Зарубіжний досвід свідчить про взаємозв'язок між рівнем капіталізації банківської системи та рівнем економічного розвитку. Наприклад, капіталізація банків США на кінець 2014 року склала 15,35 трлн. дол. Натомість в Україні сукупний обсяг власного капіталу діючих банків України станом на 01.01.2014 р. становив 192599 млн. грн. або ж в межах 14 млрд. дол., що дорівнює обсягу власного капіталу одного європейського банку середнього рівня і набагато нижче обсягу власного капіталу найбільших банків розвинених країн світу.

Таким чином, питання забезпечення капіталізації банківської системи України потребує нагального вирішення. На нашу думку, доцільним є застосування відповідних інструментів з боку держави на макро- та мікрорівні. На макрорівні необхідно забезпечити стимулювання нарощування банківського капіталу шляхом установаження відповідних регуляторних та фіскальних важелів. Комплексне вирішення проблем вибору джерел нарощування капіталу банків має забезпечити насамперед удосконалення банківського законодавства, активізацію ролі банківських асоціацій, дієвість регулятивної політики НБУ, створення системи рейтингування та підвищення конкурентоспроможності вітчизняних банків порівняно з іноземними. Вітчизняний банківський капітал повинен бути достатнім, щоб протистояти кризам та не допустити економічного спаду в країні.

Підвищення рівня капіталізації банківської системи повинна забезпечити цілеспрямована діяльність Національного банку, орієнтована на підвищення ефективності функціонування банків, що буде сприяти адекватному покриттю ризиків з поступовим нарощенням капіталу. Сукупний ефект від зазначених заходів безумовно сприятиме відновленню довіри до банківської системи та підвищенню капіталізації банківської системи України, а також підвищить конкурентоспроможність вітчизняних банків на світовому фінансовому ринку та забезпечить фінансову стабільність національної економіки на шляху інтеграції у світове господарство та фінансову безпеку країни в цілому.